

Namen noemen

Nachoem M. Wijnberg
Namen noemen

UITGEVERIJ PLUIM
AMSTERDAM/ANTWERPEN

Eerste druk, maart 2022

© Nachoem M. Wijnberg

Omslagontwerp Frank August
Typografie binnenwerk Michiel Niesen, Haarlem
Auteursfoto Martijn Gijsbertsen
Productiebegeleiding Tim Beijer
Drukkerij Wilco, Amersfoort

ISBN 978 94 932 5658 3

NUR 306

www.uitgeverijpluim.nl

MET HOEVEEL MINDER GAAT HET NOG?

De Anna Karenina truc

(niet met Anna, maar met Kitty),

toen ik het omslag van een ander boek overschilderde met olieverf
en *Anna Karenina* pas wilde lezen toen ik Kitty een andere naam gegeven had,
en nee, ik hoefde niet overal in het boek Kitty door te strepen
en een andere naam erboven te schrijven. Toen ik hoorde dat in de roman
van *Genji* (wat betekent: een prins naar onder de wolken teruggeplaatst
en 'De Stralende' genoemd alsof hij goed in dát vak is) personen
niet met hun naam aangeduid worden, maar met een verwijzing
naar de manier waarop zij het meest van anderen verschillen
of hun positie die van hoofdstuk naar hoofdstuk verandert
wanneer ze bevorderd worden of zich terugtrekken
verlangde ik sterk naar het boek dat geschreven is door wie ze de naam gaven
van wie *Genji* het langst liefhad. Ik neem een nieuwe naam aan
en nóg een en nóg een, soms dezelfde voor de tweede of derde keer,
soms omdat ik niet meer wist dat ik die eerder had,
en het maakt het makkelijker mij om te draaien (ja, wanneer ik de ijscoman ben
die Chocoladeijsje heet) als die mij achternageroepen wordt
alsof ik iets heb laten liggen (of ze vragen of ik niet iets heb laten liggen
omdat ze mij op straat zonder te kijken iets zagen weggoaien)
en soms ben ik zelfs opnieuw een Nederlands dichter geworden (waarom niet,
wie dat níét zijn kijken altijd extra trots en verwonderd
als een Nederlands dichter in een van hen verandert). Wie in de Nederlandse
poëzie
heeft een naam die het makkelijker maakt
over hem te spreken (welke namen van Nederlandse dichters
zijn als 'hoe lang is een Chinees?') of het makkelijker maakt te zeggen:
dat hoef je niet te weten, zoals je van een naam die ik noem niets hoeft te weten,
neem zonder tegenbericht aan dat die van een dichter is,
misschien een Nederlandse. Een naam is gast van wat is (wie heeft dat gezegd?)
en daarom geeft wat is wat de naam heeft de beste kamer,
soms die waarin hij zelf gisterennacht in slaap was. Ik ga naar buiten,
grote wolken in het donker boven mijn hoofd,
als ik terugkom is het laat in de nacht, de deur is dicht
en niemand doet open; ik sta stil en luister naar de rivier. Twee glazen
zijn genoeg voor mij of zelfs één en nog één dat ik niet leegdrink,

en het kan uit een rivier geschept zijn, voorzichtig
om de vissen niet aan te stoten. De nacht gaat voorbij, de wind gaat liggen,
het water van de rivier wordt vlak en stil. Van hier vertrek ik in een kleine boot
tot waar ik net voor een vloedgolf uit blijf
die uit de oceaan honderd kilometer de rivier in gaat
over de volle breedte van oever tot oever. Ik weet nog hoe een dichter
een andere bedankte omdat die gezegd had dat hij in de stijl van de eerste
geschreven had dat hij als een klein land was dat nauwelijks kon blijven bestaan,
terwijl de ander als een land was met meer rivieren dan een kind
uit zijn hoofd kon leren. Wat als we onze namen aan elkaar zouden geven
– Anneke Brassinga wordt Sasja Janssen en zo verder,
en we hoeven niets te veranderen in hoe we schrijven,
behalve dat we rekening kunnen houden met wie verward kan raken
wanneer ze niet weten of een gedicht
voor of na de verandering is. Als we betere namen hadden
zouden we minder hoeven op te scheppen
over hoe weinig er naar ons voorlezen kwamen:

‘ik ging zelf maar op een stoel op de eerste rij zitten zodat de organisator even
dacht dat er toch iemand gekomen was’

of:

‘de organisator zei mij dat er meer afzeggingen waren dan er zich aangemeld hadden,’

alsof een dichter weet dat er niet naar hem geluisterd wordt
omdat hij nog niet lang genoeg
achter elkaar kan spreken. C.O. Jellema schrijft over zachte speelgoedieren
in een halve cirkel om een kind dat wanneer gevraagd hoe die of die heet
snel een naam verzint. De dochter van de Wijnberg is ontsnapt
(de flauwst mogelijke woordgrap
met mijn naam) in een jurk van donkerrood fluweel
en een witte kanten kraag (meer dan half gestolen van Hafez),
niet als een glas in het theater, roodgeverfd zodat het van veraf vol lijkt,
zolang ik het rechtop in mijn hand houd,
alsof ik enkel dronken werd omdat om mij heen niemand dronk,
behalve wie ik de volgende laatste keer pas zou zien,
en mijn dronken-zijn was zoals: ze brachten wat als de langste lijst namen was

en noemden het troost. Wil ik dat Nachoem een menigte wordt,
of een plaats? De anderen herschrijven mijn gedichten
of schrijven nieuwe in mijn naam,
en ik mag ook meedoen. Mij werd gezegd dat Nachoem als een woestijn klonk,
'de woestijn van Nachoem,' niemand weet meer waar die is,
het duurde te lang om erdoorheen te trekken. Laat in een leven
noem ik mij naar een stuk land, een helling van een heuvel (niet tot aan de top,
maar het land hoger dan dat van mij
wordt door niemand gebruikt) of laat in een leven zit ik op het strand
van een eiland (niets dan lucht boven het water)
en wil 'hoe hier weg te komen' ruilen voor: 'hier wonen de apen
met de langste armen' (in het midden van het eiland is het kleinste regenwoud
en de apen slingeren aan hun armen van boom naar boom
tot ze de zee zien.) De lichtste droom
van wie in de bergen woont: dat de rivier
mij naar de zee brengt (omdat vertalingen die ik lees
– van wie ik niet in zijn eigen taal kan lezen – vaak klinken zoals ik spreek
wanneer ik enkel meemompel met wat uit luidsprekers komt
wil ik diens gedichten opnieuw schrijven,
een andere manier van zeggen dat ik iemands echo wil zijn
alsof die in mijn naam schrijft.)

Als mij gevraagd wordt waar poëzie goed voor is, maak ik het altijd iets groter dan ik kan verdedigen, dat is de afspraak tussen dichters die hun vak een beetje kennen. Voor de tweede keer deze week lees ik een aanval op Brodsky omdat die gezegd had dat poëzie schrijven het hoogste doel van de menselijke soort was, een versneller van het bewustzijn en van het begrijpen van de wereld – en nu wil ik hem gelijk geven, niet enkel omdat het de afspraak is en hoewel ik zijn gedichten vaak niet erg krachtig vind. Dat is Brodsky aan wie een rechter vroeg wat voor werk hij had en toen hij zei dat hij een dichter was vroeg de rechter wie hem benoemd had (het beste verhaal ooit over een rechter en een dichter) en dat is Brodsky die twee of drie dichters probeert te zijn (ik wil hem vragen waarom zo weinig) en de enige keer dat ik hem tegenkwam was in een restaurant met twee of drie andere dichters waar hij snel dronk en in het Russisch ging zingen, alsof hij vijf of zes jongens en meisjes was die auditie kwamen doen om tot hem benoemd te worden. En dan komt de dag dat ik opgeef en op weg ga naar Artaxerxes die mij aanbiedt wat ik aanneem, maar het is niet wat ik wilde. Wat ik over Themistocles kan zeggen komt uit een gedicht dat zo sterk is dat ik de precieze woorden niet hoeft te weten. Wie over Kaváfis zei dat hij nog beter kon worden in vertaling kende niet eens de taal waarin het gedicht geschreven was. Brodsky mocht het zeggen omdat hij wist wat ballingschap kostte, zoals Herbert schreef in nog zo'n gedicht. Het 'goed gedaan' van wie, over wie ik dacht toen ik jong was dat er niets beters was dan hun te geven wat ze wilden. Brodsky zei ook over Kavafis dat hij van een metafoor enkel het eindpunt gebruikte, wie het leest kan terugkijken naar waar het een metafoor van was of niet – ik denk dat ik weet wat hij bedoelt, maar ben niet zeker of het woord metafoor hier het meest juist is. De enige keer dat ik Brodsky tegenkwam was toen ik voor de eerste keer voor de hele week op *Poetry International* uitgenodigd was en halverwege het diner voor alle dichters op de openingsavond liep ik naar buiten en verder naar het treinstation en kwam pas drie dagen later naar Rotterdam terug,

op de dag dat ik zelf moest voorlezen (de avond dat ik Brodsky tegenkwam),
omdat ze mij boos en paniekerig gebeld hadden
toen ik in de zon op het balkon stond. Wat niet betekent
dat ik moet toegeven dat wat iemand van een gedicht niet begrijpt
een groter begrijpen is,
al kan ik stil blijven als dat iemand door pijn heen helpt
of ik zeg: we spreken elkaar nog wel
als je je beter voelt.

Een van twee die niet meer op straat stonden
om het einde van de nacht te stoppen
en dat lukte niet, misschien maakten ze zelfs dat het sneller ging,
en ze woonden allebei in het Noorden of Oosten,
waar wanneer zachte wind waait ze elkaar vragen
wiens laatste dit was. Wie denkt te weten om wie het gaat vergist zich
en hoeft zich niet te voelen ergens tussen bedroefd om niets
en boos op wie voor hem in een rij staat,
al is het er één naar wat hij niet wil, in. Als ik de naam van de een noem
wanneer ik die van een ander bedoel
en iemand die één van hen beter kent kijkt verbaasd
red ik mij er meestal nog wel uit. Misschien noem ik de verkeerde namen,
maar dat is toch niet gelijk aan dat iemand uit de droom
van de Nederlandse poëzie valt? In een droom had ik een gedicht geschreven,
ik denk van negen regels, ze hingen aan de muur op een stuk papier
en iemand begon ze op te zeggen en ik was ongerust
dat het gedicht te kort was. Waarom heb ik het over al die dode dichters,
denk ik dat ik ze straks halfdoorzichtig zie staan,
niet eens in een bos, want in Nederland zijn geen bossen,
behalve als ik meetel de bomen gemaakt van samengebonden oude kranten
waaruit besprekingen geknipt zijn. Een dichter is makkelijker te lezen
als hij er niet meer is, meteen al op de dag dat ik het hoor
(dat is ook een manier om erachter te komen hoe groot de kans is
dat ik het vandaag hoor, hoe makkelijk leest die vandaag?) en ik mag dat zeggen
omdat ik er klachten over krijg. Daarom kan ik ook een beetje blij zijn
wanneer ik hoor dat weer eentje er niet meer is. Het is anders
als ik zijn levende stem ken, niet zijn voorleesstem,
dan is hij de eerste dagen moeilijker te lezen. Het is laat genoeg ('het spijt me,
maar het is weer niet gelukt') dat ik andere Nederlandse dichters
kan vragen een gedicht te schrijven alsof ik er niet meer ben
en het hoeft niet over mij te gaan,
maar er zijn er die zeggen dat dat een slechte grap is (zo een waar ik luid
om lach als ik denk dat ik in mijn eentje ben
en niet om hulp wil roepen). Het is laat genoeg dat ze geen namaakbegrafenis
net als een huwelijk (vroeg in de ochtend laat de bruid
haar zuster haar haren doen) meer voor mij willen organiseren,

met een wassen beeld dat met zijn hoofd op mijn hoofdkussen wakker werd. Het enige wat mis kan gaan is dat ze de kist gebruiken waarin iemand doormidden gezaagd wordt. Op een dag die is als dagen later draait de Nederlandse poëzie om de eenzame uitvaart als een ijsklomp om een zon, en dat zeg ik als kampioen in het overslaan van begrafenissen, want hoe kan het iets anders zijn dan een gedicht als het leest als voorgelezen naast waar iemand ligt voor wie niemand gekomen is. Op bundelpresentaties als testbegrafenissen, om te zien hoeveel er komen, geen a en b versies, want we hebben zoveel letters méér, heb ik gehoord (omdat ik er niet was) dat er verteld was over nóg een begrafenis met meer bezoek dan er plaats boven de grond was. Mijn enige eenzame uitvaart lukte omdat er geen bezoek was en verder lukte die niet, zoals toen ik vroeg op een donkere ochtend over een begraafplaats rende en sprong waar ik dacht dat de grond nog openlag. Een andere dichter had laat afgezegd en Frank Starik zat achter op de fiets bij Vrouwkje Tuinman en belde met haar telefoon, die van hem had hij ergens laten liggen, kon ik hem verstaan? Hij dacht eigenlijk niet dat ik hier goed in zou zijn, maar het was een noodgeval en hij had al langer in zijn hoofd dat hij het mij ook één keer wilde vragen. Nog iemand (niet een Nederlander, niet eens een Belg) schreef geen groot gedicht (en hij was getrouwd met een Dante-specialiste) en hij kreeg nog een paar jaar nadat hij gehoord had het einde van het jaar niet te halen. Hij wist wel iets van poëzie (ik had al gezegd dat zijn vrouw een Dante-specialiste was en zij liet hem bij haar en de kinderen terugkomen toen hij ziek geworden was). Als ik merk dat ik iemand die er toch niet meer is met een ander verward heb kan ik ook schrijven alsof wie ik eerst dacht dat het was het nog steeds was, vol spijt in de betekenis van gewild te hebben dat het anders was, die ik aanbied (als aan een van de doden in de plaats die Dante de hel noemt, die nog weten van wat er gebeurd is toen zij nog in leven waren en soms wat er in de verre toekomst gaat gebeuren, maar zodra die toekomstige gebeurtenissen dichterbij komen verliezen zij die kennis. Zo weten zij niet meer wat er gebeurd is in de tijd tussen hun dood en wanneer Dante voor hen staat en moeten zij hem steeds meer vragen stellen.)

IK ZOU HET NIET MOEILIK MOETEN VINDEN OM OVER EEN DICHTER TE ZEGGEN
DAT HIJ IETS BETER GEZIEN OF GEHOORD HEEFT, WANT IK LOOP NOG WELEENS AAN
TEGEN WAT DE HELE TIJD AL DAAR WAS OF SCHRIK VAN EEN GELUID DAT ENKEL
VOOR MIJ PLOTSELING IS

Als ik een gedicht van Alfred Schaffer goed vind
wil ik eerder 'goed gezien, man' zeggen dan: 'goed gehoord, man',
ook die waarin hij zinnnetjes gebruikt die hij gevonden als uitgesproken
gehoord heeft, om met hún toon te werken, wat ook de toon kan zijn
waarover iemand over wat hij ziet zou kunnen spreken
(en een gedicht waarover ik wil zeggen: 'goed gezien, man'
is verschillend van een gedicht waarin ik de dichter
iets zie zien). Bij wie wil ik eerder 'goed gehoord, man' zeggen
en bij wie het een noch het ander wanneer ik een goed gedicht van hem lees,
en bij wie wil ik 'goed gedicht, man' zeggen? Ja, dat is weleens gebeurd,
maar bij mindere gedichten dan waarover ik wilde zeggen
(of zelfs zei, als ik in mijn eentje was): 'goed gedaan'. Een stem horen
en ongerust worden dat die van mij is,
laat mij zeggen dat ik dat weet zonder dat te maken tot 'mijn talent',
zoals wanneer ik al mijn badpakken vergeten heb
in een dichter-van-de-wereldverkiezing. Een stem, ik weet niet eens van wie,
zegt: 'goed gevonden.' 'Jammer voor jou' (het tegenovergestelde
van 'goed gedaan') zeggen aan wie geen tranen in de ogen heeft
vanwege iemand die er nooit was
die in een gedicht een gedicht opzei alsof niet lang geleden geschreven
nadat hij nog niet een paar stappen weggelopen was
van wie hij dat gedicht tegengekomen was. Wat iemand ziet wanneer hij even
door een raam naar buiten mag kijken, dat is als wie leeft
of zijn leven, drie tegen een
dat hij het verschil niet ziet. Van wie willen leren
naar wat te zien is te werken, zoals Cézanne of Gauguin van Pissarro,
en zoals Van Gogh bij Pissarro in huis willen wonen
om in de vlakke stijl te werken. Naar wie in de Nederlandse poëzie
laat zich ook maar een beetje kijken als naar Pissarro? Of goed gezien
zoals een ander zag, hij hoeft het niet eens hardop te zeggen,
zoals de man in *Self-Portrait in a Convex Mirror* dat ik honderd keer zag staan
in de buitenlandse-poëziekast van de openbare bibliotheek
(toen nog) aan de Prinsengracht, maar pas toen Alfred Schaffer zijn naam

weer eens noemde leende ik zijn *Collected Poems*
in de universiteitsbibliotheek. Als ik het heb over wat goed gehoord of gezien is,
wanneer was de Nederlandse poëzie het meest trouw daaraan
wat niet enkel betekent dat het beschrijft wat er was, maar dat het ook helpt
verwachten wat komt, zoals wie klaarlegt
wat ik morgenochtend nodig heb (omdat ik op reis ga?) Hoe kan ik zo slecht
in luisteren zijn, denk ik, wanneer ik terugkom op wat ik eerder vond,
omdat iets in de toon van het gehoord hebben
van Alfred Schaffer klinkt als het gehoord hebben van Frank O'Hara
en die hoort wat iemand had kunnen zeggen die allang weg is,
waarheen hij niets had hoeven mee te nemen
want wie hem ontvangt heeft precies dezelfde maten als hij,
zelfs van zijn schoenen.